

Parazita folyóiratok

A „Parazita folyóiratok (predatory journals)” című tájékoztató 2013-ban került fel az MTMT portálra. Mivel folyóiratban sohasem jelent meg és alapvető megállapításai nagyrészt ma is érvényesek, (újra) közzéadjuk és megvizsgáljuk, hogyan áll a tudományos folyóirat-kiadás verszívóinak helyzete napjainkban?

Tárgyszavak: nyílt hozzáférés; folyóirat; hitelesség; tudományos ismeret; megbízhatóság;

Parazita folyóiratok (predatory journals)

A parazita folyóiratok (angolul: predatory journals) olyan ismeretlen folyóiratok, amelyek kéretlen levelekkel keresik meg a kutatókat, cikkekért folyamodva. (Létezik egy analóg jelenség, ahol konferenciára hívják a kutatót.) Ezek a paraziták komoly tudományos folyóiratnak, illetve konferenciának tüntetik fel magukat, ám számításból (esetenként csupán dilettantizmusból?) tudományos minőséget nem biztosítanak – a cikkeket, előadásokat nem válogatják meg, nem végeztetnek szakmai bírálatot. Minden esetben a közlési vagy részvételi díjak beszedését tartják szem előtt, aki fizet, annak a cikke megjelenik, annak az előadását elfogadják. Esetenként a közlési díj felszámítását előre nem is jelzik – a cikket leközlük, és utólag nyújtják be a számlát. Mindkét esetben a tudományos teljesítménykényszer (*publish or perish*) használják ki – a parazita folyóiratok ezen túl a nyílt hozzáférésű (Open Access) publikálási modell által megteremtett közlési díjas finanszírozási módot is.

A folyóiratok a szerkesztőbizottság tagjait is az interneten toborozzák – és néha sikerül is komoly tudósokat megtéveszteniük. Mire az illető észbe kap, már küzdenie kell azért, hogy a nevét levegyék a folyóirat honlapjáról. Gyanútlan szerzők értékes kéziratokat is küldhetnek nekik – és később szégyellhetik, publikációjuk milyen társaságba került. Ilyen esetekkel találkozva óhatatlanul a régi mesék tanulsága jut eszünkbe: ne állj szóba idegenekkel! Szerkesztőbizottsági felkérést elfogadni, cikket küldeni csak szakmai, személyes ismeretségi alapján érdemes.

A tudományos világ már felfigyelt a jelenségre. Jeffrey Beall „*Scholarly Open Access*” blogjában részletesen tárgyalja a parazita folyóiratok ügyét,

és módszeres munkával készült feketelistát tesz közzé ezekről. A hazai tudományos világ is felkészül a paraziták elleni küzdelemre. Az MTMT és az MTA Open Access közlési támogatási alapja is ki fogja zárni a parazita folyóiratokat.

Hogyan ismerheti fel a kutató a parazitákat? Az első intő jel, hogy ismeretlenül keresik meg a kutatót. De a honlapon való szétnézés, az esetleges korábbi számok megtekintése, a szerkesztőbizottság és szerkesztők ellenőrzése is segíthet. A komoly folyóiratok többsége – legalábbis bizonyos tudományterületeken – impaktfaktorral rendelkezik, de legalább a Scopus követi őket. A valódi Open Access folyóiratok nagy valószínűséggel szerepelnek a Directory of Open Access Journals-ban, és ha kiadjuk tagja az OASPA-nak, az is valódiságukról tanúskodik. A legbiztosabb mód a valódi tudományos folyóiratok felismerésére az, hogy a szakmában ismertek, a szakirodalom gyakran hivatkozik rájuk. A paraziták pedig jó eséllyel szerepelhetnek a Beall-listában – bár a gyors szaporodásukat nehéz nyomon követni. A folyóiratok parazitának minősítése mindazonáltal nem könnyű. Hibázhat – volt már példa rá – a Thomson Reuters, az Elsevier vagy a DOAJ is. A Beall-listánál lehetőség van „fellebbezésre”. A döntéshez több tényező figyelembevételre szükséges – de a tudományos kutatók számára ez nem ismeretlen helyzet. Mindazok, akik egy adott esetben mégsem tudnának dönteni, forduljanak az MTMT-hez illetve az MTA KIK-hez.

Az Open Access nem azonos a parazita folyóiratokkal. Sok OA-folyóirat rendelkezik már tekintélyes szakmai múlttal, akár magas impaktfaktorral is. A nagy, multinacionális kiadóvállalatok (mint a Springer vagy az Elsevier) is elindultak az OA felé – új folyóiratokat alapítanak, vagy meglévőket vásárol-

nak fel. Kisebb, független OA-folyóiratok közül nem egy több évtizedes szakmai múlttal rendelkezik. Indulnak új, szakmailag hiteles, ám a multinacionális kiadóktól független OA-folyóiratok is, melyek mögött, a tudományos színvonal biztosítékaként tekintélyes szakmai társaság, intézmény áll. Az Open Access – a nyílt hozzáférés a tudományos publikációkhoz – a következő években, évtizedekben feje tetejére fogja állítani a tudományos közlés világát. Ennek a nagy – és üdvös – átalakulásnak az elősködői a parazita folyóiratok, melyektől óvakodnunk kell.

Holl András
MTA Könyvtár és Információs Központ

URL-ek

- Jeffrey Beall: Beall-lista. URL: <http://scholarlyoa.com/publishers/> (letöltés: 2013. december 2.)
- Directory of Open Access Journals. URL: <http://www.doaj.org/> (letöltés 2013. december 2.)
- Tájékoztató oldal a Manchesteri Egyetemen. URL: <http://www.openaccess.manchester.ac.uk/checkjournal/predatoryjournals/> (letöltés: 2013. december 2.)

Irodalom

J. Beall: „Predatory”Open-Access Scholarly Publishers. URL: <http://eprints.rclis.org/14576/1/predatory.pdf> (letöltés: 2013. december 2.)

Butler, Declan (March 27, 2013): Investigating journals: The dark side of publishing. In Nature 495 (7442): 433–435. doi:10.1038/495433a. URL: <http://www.nature.com/news/investigating-journals-the-dark-side-of-publishing-1.12666> (letöltés: 2013. december 2.)

Douglas McCormick: Caveat Researcher: Open Access Spawns ‘Predatory Journals’. URL: <http://spectrum.ieee.org/tech-talk/at-work/test-and-measurement/caveat-researcher-open-access-spawns-predatory-journals> (letöltés: 2013. december 2.)

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

Helyzetjelentés a parazitákról

Jeffrey Beall és listája

Hét év alatt, a Parazita folyóiratok (predatory journals) c. információs anyag megjelenése óta eltűnt a Beall lista, parazita folyóiratok viszont azóta is léteznek. A parazitizmus feketelistájának sorsáról olvashatunk a Scholarly Kitchen-ben

(Crotty, 2018) és azokban a korábbi bejegyzésekben, amelyekre ez a cikk hivatkozik. Ne sajnáljuk Beall-t. Ő volt az első, aki felismerte, és kezelni próbálta a jelenséget, de látnunk kell, hogy a multinacionális cégek szekerét tolt, és álláspontja szélsőségesen konzervatív volt. Érdemes elolvasni a helyzetértékelését (Beall, 2017). Egyik szemével látja a problémát, de a másik szemét behunyja, amikor az okokat keresi. Goodhart törvénye szerint "When a measure becomes a target, it ceases to be a good measure." (Srathern, 1997). Mivel a közlemények számát figyelembe veszik a tudományos előmenetel értékelésénél, törvényszerű, hogy megjelennek a lehetőségek a manipulációra. A csalók és kóklerek a rendszer részei, nem lehet azt állítani, hogy a bibliometria rossz, sem azt (amint Beall teszi), hogy minden jó lenne, ha az Open Access nem tűnt volna fel a tudományos kommunikáció porondján. A predátorok léteznek, mert az adott körülmények között a rendszer törvényszerűen megszüli őket. Küzdeni kell ellenük, de nem lehet visszatérni a papírhoz, a nagy kiadók gyakorlata tarthatatlan, abszurd a nyílt hozzáférést kárhóztatni. Mind az Open Access mozgalom, mind a parazita folyóiratok a folyóirat-előfizetés magas költségeinek, és a technológia által nyújtott új lehetőségeknek a következményei. Beall nem látja meg a tudományos kommunikáció monetizálásának kárát, nem látja, hogy a fejlődő világ tudományos kommunikációját nem lehet a multik fizetős autópályájára terelni, nem látja a peer review problémáit. Sok más megállapításának viszont igazat kell adjunk. Beall józanságát kérdőjelezte meg az is, amikor egy nagy múltú, sikeres (részben) hazai folyóirat, a Scientometrics is a célkeresztjébe került. Bár a Scientometrics szerkesztőinek kommunikációja nem mindig volt szerencsés, tudjuk, hogy a folyóirat magas színvonalú, és Beall-nek ez esetben nem volt igaza, mint ahogy feltehetően néhány további esetben sem. Mivel egyszemélyes keresztes hadjárata a sikerek mellett járulékos károkat is okozott, bukása elkerülhetetlen volt. Utóbb a Beall-lista egy származéka – immár anonim módon, ismeretlen szerkesztőkkel – új életre kelt a predatoryjournals.com domain alatt.

Fekete és fehér listák – előfizetéssel: a Cabell's

2017 óta intézményesült a folyóirat-feketelista: a Cabell's International hagyományos folyóirat-adatbázisa mellett feketelista szolgáltatását is elindította. Azóta a lista mérete elérte a 12 ezer folyóiratot. Az adatbázis mögött a cég garanciája áll – transzparens eljárás, professzionális stáb – de

mindez azzal jár, hogy a használatért fizetni kell. További információkat Anderson (2019) közöl.

Think. Check. Submit.

Nehéz bölcsebb tanácsot adni annál, amit a Think. Check. Submit. weboldalon találhat a cikket elhelyezni szándékozó kutató. A különböző jelentős szakmai szervezetek¹ által létrehozott információs kampány/weboldal a megfontolás alapvető lépésén túl tömör ellenőrző listát ad a szerzők számára.

Saját szavakkal, egy több évtizedes, levelezőlisták és fórumok használatára vonatkozó tanácsot parafrázálva azt javasolhatjuk a kutatóknak: olyan folyóiratba publikáljanak, amit rendszeresen olvasnak is!

Parazita kiadó hazai terepen, hazai vizsgálatok

Kétes siker, hogy immár Magyarországon is működik parazita kiadó: az Ologypress. A predátor jelleg több kritériumát teljesíti. Néhány folyóiratukra sikerült ISSN-t szerezniük (bár a feltételek teljesítése látszólag nem volt egyszerű számukra), ezeket a folyóirataikat a médiahatóság bejegyezte. A honlapjukon megjelenítik az EBSCO A-Z logóját, de ott nem lehet a kérdéses folyóiratokat megtalálni. A hazai kiadó székhelyeként egy XIV. kerületi ház első emeleti lakása van feltüntetve (amelyikben számos más cég székhelye is található). A honlapon megadott budapesti telefonszám egy magánszemély mobiltelefonjára van átirányítva, aki elmondása szerint nem is hallott a cégről. A predatoryjournals.com-on egy Ology Science bejegyzés szerepel, melynek viszonya az Ology Press-hez nem világos. Nagyon úgy tűnik, predátorral van dolgunk – bár lehet, hogy a vállalkozás mostanra már nem működik. Nem világos, van-e olyan hazai szervezet, amely jogilag felléphetne ellenük?

Juhász és Szabó (2019) a hazai kutatók tudományos láthatóságát és a parazita jelenséghez való viszonyukat vizsgáló projekt indulásáról számol be. Várjuk a vizsgálat eredményét!

Végül (végre) definíciók

2019 áprilisában egy kanadai találkozó 43 résztvevője elfogadott egy definíciót a parazita kiadókra és folyóiratokra (Grudniewicz et al., 2019).

„Predátor folyóiratok és kiadók azok a szervezetek, melyek önös érdekeiket a tudományos értékek elé

helyezik. Jellemzően félrevezető vagy hamis információkat közölnek magukról, nem követik a szerkesztői és kiadói jó gyakorlatokat, nem átláthatóak és/vagy agresszív és válogatás nélküli cikktoborzást folytatnak.”

A Nature-ben megjelent cikk fontos megállapítása, hogy „nehéz egy predátor folyóiratot megkülönböztetni az olyantól, amelyik nem rendelkezik megfelelő erőforrásokkal”. Véleményünk szerint az „önös érdek”, pontosabban az anyagi érdek a – kívülről esetleg nehezen meghúzható – választóvonal. A valódi paraziták csak pénzt akarnak keresni. Számos alacsony színvonalú, rosszul működő folyóirat, kiadó létezik, amelyek egy-egy közösséget publikációs lehetőséghez kívánnak juttatni. Az igazi paraziták azonban csak vért akarnak szívni.

Definiálja a parazita kiadás jelenségét a Committee on Publication Ethics vitaanyaga is (COPE Council, 2019): „Predátor publikációnak nevezik általában a profitorientált, állítólagos tudományos tartalmakat (folyóiratok, könyvek, konferenciakiadványok) amelyeket megtévesztő vagy csalárd módon, bármiféle minőségbiztosítás nélkül adnak ki”. A COPE anyaga sorra veszi a parazita kiadás különböző aspektusait.

A parazita folyóiratoktól véleményünk szerint csak úgy lehetne megszabadulni, ha a tudományos közösség anyagi támogatásával gyémánt (a szerzők számára ingyenes) OA-folyóiratok indulnának.

URL-ek

predatoryjournals.com

<https://predatoryjournals.com/journals/>

Think. Check. Submit. <https://thinkchecksubmit.org/>

Irodalom

Anderson, R.: Cabell's Predatory Journal Blacklist: An Updated Review. The Scholarly Kitchen, May 1. 2019. <https://scholarlykitchen.sspnet.org/2019/05/01/cabells-predatory-journal-blacklist-an-updated-review/>

Beall, J.: Predatory journals, peer review, and education research. New Horizons in Adult Education & Human Resources Development. 29(1), 54–58.

¹ Committee on Publication Ethics; Directory of Open Access Journals; LIBER – Association of European Research Libraries; OAPEN - Online Library and Publication Platform; Open Access Scholarly Publishers Association; UK Serials Group – a lista nem teljes!

COPE Discussion Document: Predatory Publishing. 2019. DOI: <https://doi.org/10.24318/cope.2019.3.6>

Crotty, D.: Revisiting: Six Years of Predatory Publishing. Scholarly Kitchen, Aug. 14. 2018.
<https://scholarlykitchen.sspnet.org/2018/08/14/revisiting-six-years-predatory-publishing/>

Grudniewicz, A., Moher, D., Cobey, K.D. et al.: Predatory journals: no definition, no defence.

Nature, Vol. 576, 12 December 2019
<https://media.nature.com/original/magazine-assets/d41586-019-03759-y/d41586-019-03759-y.pdf>

Juhász A., Szabó D.: Parazita folyóiratok, a tudományos világ élősködői. Networkshop 2019.
DOI: [10.31915/NWS.2019.9](https://doi.org/10.31915/NWS.2019.9)

Strathern, Marilyn: "Improving Ratings: Audit in the British University System". European Review. 5 (3): 305–321. 1997.

<https://www.cambridge.org/core/journals/european-review/article/improving-ratings-audit-in-the-british-university-system/FC2EE640C0C44E3DB87C29FB666E9AAB>

Beérkezett: 2020. IV. 27-én.

Holl András

MTA Könyvtár és Információs Központ,
informatikai főigazgató-helyettes.
E-mail: holl.andras@konyvtar.mta.hu